

DE DOOD VAN IVAN ILJITSJ

Leo Tolstoj

(1884-1886)

Voorwoord

De dood van Ivan Iljitsj behoort tot de meest indringende en tegelijk meest sobere werken uit de wereldliteratuur. In deze korte maar buitengewoon krachtige novelle richt Lev Tolstoj zijn blik niet op heldendaden of grote historische gebeurtenissen, maar op het stille, alledaagse leven van een gewone man — en op het onontkoombare einde daarvan.

Ivan Iljitsj Golovin is geen uitzonderlijk figuur. Hij is een correcte ambtenaar, een respectabele echtgenoot, een vader die doet wat van hem verwacht wordt. Zijn leven verloopt volgens de regels van fatsoen, carrière en sociale erkenning. Juist daarin schuilt de kracht van dit verhaal: Tolstoj toont hoe een leven dat “zoals het hoort” is ingericht, langzaam zijn leegte onthult wanneer het wordt geconfronteerd met ziekte, lijden en de nabijheid van de dood.

De dood verschijnt hier niet als een plots drama, maar als een geleidelijk proces — lichamelijk, psychologisch en moreel. Terwijl Ivan Iljitsj' lichaam aftakelt, wordt hij gedwongen terug te kijken op zijn bestaan. Wat heeft werkelijk waarde gehad? Wat was oprecht, en wat slechts schijn? Deze vragen worden niet theoretisch gesteld, maar

groeien uit angst, pijn en een steeds scherper besef van een gemiste waarheid.

Tolstoj ontleedt met grote precisie de hypocrisie van de sociale omgeving: de beleefde collega's, de plichtmatige familie, de artsen die spreken zonder te luisteren. Tegelijk plaatst hij daar één eenvoudige, menselijke figuur tegenover — de dienaar Gerassim — bij wie mededogen, eerlijkheid en nabijheid nog bestaan. In dat contrast ligt de morele kern van het verhaal.

Hoewel *De dood van Ivan Iljitsj* in de jaren 1880 werd geschreven, heeft het niets aan actualiteit verloren. De angst voor betekenisloosheid, de vlucht in werk en status, en het ontwijken van existentiële vragen zijn even herkenbaar vandaag als toen. Dit maakt het werk tijdloos en universeel.

Deze uitgave presenteert de volledige tekst van Tolstoj's novelle, een klassieker die de lezer niet troost, maar confronteert — en juist daardoor uitnodigt tot reflectie. Het is geen verhaal over sterven alleen, maar over wat het betekent werkelijk te leven.

Inhoudsopgave

I.....	7
II.....	22
III.....	35
IV.....	47
V.....	59
VI.....	67
VII.....	72
VIII.....	80
IX.....	93
X.....	98
XI.....	102
XII.....	107

I

In het Paleis van Justitie, tijdens de schorsing van de zitting over de zaak-Melvinsky, hadden de rechters en de officier van justitie zich verzameld in het kabinet van Ivan Jegorovitsj Sjebek, en het gesprek kwam op de beroemde zaak-Krassovski. Fjodor Vassiljevitsj raakte steeds meer opgewonden terwijl hij volhield dat er sprake was van incompetentie; Ivan Jegorovitsj verdedigde het tegenovergestelde standpunt. Pjotr Ivanovitsj, die vanaf het begin niet aan de discussie had deelgenomen, bladerde door een krant die zojuist was binnengebracht.

‘Heren,’ zei hij, ‘Ivan Iljitsj is gestorven.’

‘Onmogelijk!’

‘Lees zelf maar,’ zei hij tegen Fjodor Vassiljevitsj, terwijl hij hem het verse nummer van de krant overhandigde.

Die las het bericht, omkaderd met zwart: ‘Praskovja Fjodorovna Golovina heeft de smart haar ouders en vrienden mede te delen van het overlijden van haar innig geliefde echtgenoot Ivan Iljitsj Golovin, raadsheer bij het Hof van Appel, overleden op 4 februari 1882. De opbaring zal plaatsvinden op vrijdag om één uur ’s middags.’

Ivan Iljitsj was een collega van de aanwezige heren, en ze mochten hem allemaal graag. Hij was al weken ziek, en men zei dat zijn kwaal ongeneeslijk was; toch had men zijn plaats voor hem opengehouden, maar iedereen wist dat bij zijn dood Aleksjev hem zou opvolgen en dat diens eigen positie dan naar Vinnikov of Sjtabel zou gaan. Daarom vroegen allen die daar bijeen waren, zodra ze van de dood van Ivan Iljitsj hoorden, zich in de eerste plaats af wat deze gebeurtenis voor gevolgen zou hebben voor hun eigen promoties of die van hun kennissen.

‘Ik krijg vrijwel zeker de plaats van Sjtabel of van Vinnikov,’ dacht Fjodor Vassiljevitsj. ‘Die hebben ze me al lang toegezegd, en die stap vooruit levert me achthonderd roebel extra per jaar op, de bureaunkosten niet meegerekend.’

‘Nu is het ogenblik gekomen om mijn zwager uit Kaluga hierheen te halen,’ dacht Pjotr Ivanovitsj. ‘Mijn vrouw zal blij zijn en kan niet langer zeggen dat ik nooit iets voor haar familie doe.’

‘Ik wist wel dat hij er niet bovenop zou komen,’ zei Pjotr Ivanovitsj hardop. ‘Wat jammer.’

‘Maar wat mankeerde hem precies?’

‘De doktoren hebben het nooit precies kunnen vaststellen, dat wil zeggen, ze hebben wel hun mening gegeven, maar ieder een andere. Toen ik hem de laatste keer zag, dacht ik nog dat hij erdoorheen zou komen.’

‘En ik ben sinds de feestdagen niet meer bij hem geweest. Ik had het steeds in gedachten.’

‘Had hij geld?’

‘Ik geloof dat zijn vrouw iets had, maar heel weinig.’

‘Ja, we zullen er toch naartoe moeten. Ze wonen zo ver weg!’

‘Ver van jou, bedoel je... Van jou is alles ver.’

‘Hij kan het me niet vergeven dat ik aan de overkant van de rivier woon,’ zei Pjotr Ivanovitsj met een glimlach naar Sjebek.

En hij begon over de afstanden in grote steden. Daarna keerden ze terug naar de zitting. Behalve de overwegingen die de dood bij ieder van hen opriep over mogelijke verschuivingen in hun dienst, wekte het feit zelf dat een uitstekende collega was gestorven, zoals altijd, een gevoel van opluchting bij hen op. Iedereen dacht: hij is dood, en ik niet. De naaste vrienden, degenen die men

‘intieme vrienden’ noemt, dachten onwillekeurig dat ze nu een vervelende plicht moesten vervullen: eerst naar de uitvaartdienst, dan een condoleancebezoek aan de weduwe.

Fjodor Vassiljevitsj en Pjotr Ivanovitsj waren de innigste vrienden van Ivan Iljitsj.

Pjotr Ivanovitsj was zijn studiegenoot geweest aan de rechtenfaculteit en beschouwde zichzelf als bij hem in het krijt staan. Nadat hij tijdens het diner zijn vrouw het nieuws van de dood van Ivan Iljitsj had verteld en haar zijn gedachten had meegedeeld over de kans dat haar broer uit Kaluga in hun arrondissement benoemd zou worden, trok Pjotr Ivanovitsj zonder rust te nemen zijn rok aan en begaf zich naar het huis van Ivan Iljitsj.

Voor het bordes stonden een herenrijtuig en twee huurkoetsen. In de vestibule, bij de kapstok, stond het deksel van de kist tegen de muur geleund, overtrokken met brokaat en versierd met zilveren kwasten en franje die met wit poeder waren bewerkt. Twee dames in het zwart deden hun mantels af. De ene was de zuster van Ivan Iljitsj, die hij kende; de andere was hem onbekend. Een collega van Pjotr Ivanovitsj, Schwartz, kwam de trap af. Toen hij de nieuwe bezoeker van bovenaf zag, bleef hij staan en knipoogde, alsof hij wilde

zeggen: 'Ivan Iljitsj heeft het niet slim aangepakt; wij niet, hoor!'

Het gezicht van Schwartz, met zijn Engelse bakkebaarden en zijn magere gestalte in rok, behield altijd een plechtige elegantie; en die ernst, die zo contrasteerde met zijn vrolijke aard, had in dit geval iets bijzonder komisch. Zo dacht Pjotr Ivanovitsj. Hij liet de dames voorgaan en besteeg langzaam de trap achter hen. Schwartz kwam niet verder naar beneden, maar wachtte boven. Pjotr Ivanovitsj begreep waarom. Hij wilde kennelijk met hem overleggen over het kaartspel van die avond. De dames gingen de weduwe binnen. Schwartz, de lippen strak op elkaar, maar met een ondeugende blik, wees met zijn wenkbrauwen naar rechts, naar de kamer van de overledene.

Pjotr Ivanovitsj trad binnen, niet goed wetend, zoals altijd in zulke gevallen, wat hij moest doen. Toch was hij er zeker van dat een kruisteken in zo'n situatie nooit kwaad kon. Maar of hij moest buigen of niet, dat wist hij niet zeker. Hij koos daarom een middenweg: hij ging de sterfkamer binnen, sloeg een kruis en boog licht, alsof hij groette. Tegelijkertijd bekeek hij de kamer zo goed als zijn hoofd- en handbewegingen het toelieten. Twee jongemannen, onder wie een scholier, waarschijnlijk neven van de dode, verlieten de